

Herregårdenes herligheder

Af stud. mag. Stine Lucia Rasmussen

Eventyrdigteren Hans Christian Andersen (1805-1875) havde gennem hele sit liv tæt tilknytning til de danske herregårde og slotte, og han tilbragte sammenlagt 5 år af sit liv i miljøet. Herregårdene og deres eventyrlige verden var inspirationskilde til nogle af de kendte eventyr, som kom fra digterens hånd, bl.a. „Den grimme Ælling“ og „Den lykkelige Familie“. Gammel Estrup, Jyllands Herregårdsmuseum lavede i forbindelse med H.C. Andersens 200-års fødselsdag en udstilling, som omhandlede digterens forhold til en række herregårde. Museet tog i den forbindelse op til overvejelse, hvorfor digteren besøgte herregårdene, og hvorfor herskaberne åbnede deres hjem for ham. Især det sidste er tankevækkende, for i det moderne Danmark ville man opfatte det, som at man levede på nas, hvis man opholdte sig længere tid hos nogen uden at betale for det. Dette var dog ikke tilfældet på H.C. Andersens tid.

Allerede som lille dreng var H.C. Andersen fascineret af herregårdenes mystik og eventyrlige skær. Det

kan man se på en vandring i det fynske landskab, som han foretog sammen med sin fattige mor. Her besøgte de en herregård, som lå i nærheden af Bogense, hvor moderen var født. H.C. Andersen skrev selv om stedet i bogen „Mit livs Eventyr“:

„Det var en dejlig Gaard og deilig Mad fik vi, men foruden dette gjorde ogsaa Landet selv et saa mægtigt Indtryk paa mig, at mit høieste Ønske var altid at blive her.“¹

På dette tidspunkt i hans liv var det ikke muligt at blive der mere end blot på en visit. Derimod skulle H.C. Andersen først igennem mange strabadser og hårde år, før han var i den position, at han kunne gæste herregårdene som mere end blot en forbigående.

Løjerlige Lykkesholm

I 1835 udgav H.C. Andersen romanen „Improvisatoren“ og eventyrhæftet „Eventyr fortalte for Børn“. Disse to bøger gjorde, at han fik stjernestatus, og pludselig begyndte han at modtage indbydelser til at besøge forskellige herregårde. Det første herskab, som digteren fik et nært forhold til, var familien Lindegaard på den østfynske herregård, Lykkesholm. Specielt enkefruen, Johanne Marie, var digteren glad for, og

Herregårdenes herligheder omfatter i høj grad også haveanlæg og kulturlandskab. Gammel Estrup set fra det nyrenoverede haveanlæg.

H.C. Andersen besøgte Dresden i 1841, hvor han blev tegnet af kunstneren Vogel von Vogelstein. Det var efter denne rejse, at H.C. Andersen blev en hyppig gæst på de danske herregårde.

hun forstod at forkæle den følsomme digter, så han følte sig godt tilpas. Der var tit en spøgefuldstemning på herregården, og det gik som oftest ud over den stakkels digter, som dog tog det med godt humør. Familien Lindegaard kunne f.eks. finde på at putte oldenborrer og ærter i forfatterens seng, og hvis det ikke var nok til at forskrække digteren, skulle hanen under hans seng nok give den tiltænkte effekt!² Det

fik dog ikke afskrækket H.C. Andersen fra at blive på Lykkesholm. Det skete først, da sønnen Otto Lindegaard drillede med at lukke tyrene ud. Eventyrdigteren var rædselsslagen for de lunefulde dyr, som efter sigende havde stanget flere personer.³ Han pakkede derfor sin medbragte kuffert og overnattede herefter aldrig mere på Lykkesholm.

Arbejdsstedet Glorup

H.C. Andersen benyttede ofte herregårdene som arbejdsplads. Her havde han ro til at skrive sine romaner og eventyr. Dette var især tilfældet på det fynske Glorup, som digteren havde besøgt på en ekskursion fra Lykkesholm. Greven, Gebhard Moltke, var en gammel enkemand som ikke holdt mange selskaber, og herregården var derfor et roligt sted. Selvom der ikke skete meget på Glorup, var det dog den herregård, som eventyrdigteren kom mest på. Der var ikke mange selskaber på stedet i forhold til nogle af de andre herregårde, som digteren boede på, men H.C. Andersen skulle alligevel underholde den gamle greve med oplæsninger fra sine eventyr. Nogle gange fik grev Gebhard dog besøg af familiemedlemmer, og til disse lejligheder iscenesatte digteren sig selv, som var han en skuespiller. Publikum blev placeret i en halvcirkel med forfatteren som midtpunktet i cirklen. På denne måde kunne han observere publikum og studere deres reaktioner på eventyret. Han kunne derved finde ud af, om eventyret skulle omskrives. Hvis der var børn i selskabet, klippede han papirklip med børnene, mens han fortalte eventyr.

Ved de voksnes oplæsning var der en ophøjet kunstnerstemning, mens humøret var mere frit og lystigt i børnestuen.

Der blev også tid til andre ting end skriverier og oplæsning. Især på Glorup brugte H.C. Andersen naturen omkring herregården som inspirationskilde til sine eventyr. Hver dag gik digteren i Glorups have, som var fyldt med store skræpper, og netop skræpperne inspirerede ham til at skrive eventyret „Den lykkelige Familie“.⁴ Desuden kørte den gamle greve og digteren ofte ud på ture til andre herregårde, som lå i nærheden. Dette kunne vidne om, at både greven og H.C. Andersen nød hinandens selskab.

Kunstnerkolonien Nysø

H.C. Andersen var ikke den eneste kunstner, som gæstede de danske herregårde. Der var altid mange besøgende på herregårdene, hvad enten det var en gammel tante eller en spændende kunstner. Specielt på herregården Nysø ved Præstø tog man imod kunstnere med åbne arme. Hvor digteren ofte havde været den eneste berømmthed på de andre herregårde, skulle han på Nysø dele rampelyset med andre stjerner som billedhuggeren Bertel Thorvaldsen, digteren Adam Oehlenschläger og salmedigteren N. F. S. Grundtvig. Specielt Thorvaldsen fik gode forhold på Nysø, da baronesse Christine Stampe indrettede et atelier til billedhuggeren. H.C. Andersen havde et varmt venskab med Thorvaldsen, som han stiftede bekendtskab med på en rejse til Rom i 1833. I H.C. Andersens dagbøger blev Thorvaldsen ofte nævnt i flatterende vendinger, og

eventyrdigteren var fascineret af billedhuggerens stjernestatus i Danmark. H.C. Andersen ville selv gerne være accepteret og elsket af det danske folk, som Thorvaldsen blev det. Thorvaldsen forstod også H.C. Andersen bedre end de fleste mennesker, og han kunne derfor trøste digteren, når bølgerne gik højt på Nysø.⁵

Det var ofte kvinderne, H.C. Andersen interesserede sig for, og på flere herregårde som Frijsenborg, Basnæs og Nysø tilbragte H.C. Andersen mest tid sammen med kvinderne i huset. Glorup var derimod et af de eneste steder, hvor han hovedsagligt tilbragte tid med herren i huset. Grunden til, at det ofte var kvinderne, som han underholdt, kunne hænge sammen med, at H.C. Andersen ikke var interesseret i maskuline aktiviteter såsom jagt og fiskeri, og han fandt det derfor mere underholdende at være sammen med herskabets damer. Frijsenborg, 29. juni 1865. Foto: Henrik Tilemann. Gengivet efter aftale med Odense Bys Museer

Herregården Nysø, hvor H.C. Andersen ofte toppedes med fru, Christine Stampe. Tegning af F. Richardt fra 1865

Og bølgerne gik meget højt, idet H.C. Andersen og baronesse Christine Stampe var som nat og dag. Hun forstod ikke digterens følsomme sind, og derfor kom det ofte til heftige diskussioner. Det førte til, at H.C. Andersen forlod stedet i vrede i 1840, for først at vende tilbage i 1845. Besøget var dog ikke vellykket, som man kan læse i et brev fra eventyrdigteren til sin ven Jonas Collin:

„Jeg vil troe hun ikke har Begreb om hvor ubehagelig hun kan være, jeg maae næsten troe at hun er mig meget god, men det forsikrer jeg Dem, det ligger nu enten i min Personlighed eller ganske i hendes, mere ilde eller uhyggelig har jeg ikke i Aar og Dag følt mig end ved at leve på Nysø og see denne Jern-Villie, denne Tirren, denne knusende Domineren, jeg blev til sidst ganske angrebet deraf“⁶

Fra 1845 overnattede digteren ikke længere på Nysø, som det også var sket med hans forhold til Lykkesholm nogle år tidligere.

Den irriterende Sophie Scheel

Selv om H.C. Andersen ikke selv gæstede Gammel Estrup, finder man dog alligevel en tilknytning til herregården, om end den ikke er positiv. Ved en middag på herregården Glorup i sommeren 1850, havde den gamle greve, Gebhard Moltke, besøg af slægten Scheel fra Gammel Estrup. Under middagen løb temperamentet af med digteren. Årsagen til dette var grevinde Sophie Scheel født von Buchwald. Hun var gift med Carl Scheel, der var bror til greven på Gammel Estrup. På dette tidspunkt var Danmark i krig med Tyskland, og samtalen faldt på krigen:

„Siden da vi sad ene, som høre hjemme, kommer Grevinde Scheel med noget Pjadder, at jeg havde sagt: at jeg ikke var modig i Krig, men at jeg nok vilde gaae med som Troubadour! Jeg blev gal i Hovedet over at paadutte mig slikt Sludder og opponerede imod noget saa »unaturlig Snak«“⁷

H.C. Andersen var ikke glad for grevinden, og da hele selskabet skulle på ekskursion, valgte digteren at blive hjemme, da han ikke kunne holde ud at være sammen med Sophie Scheel, og på denne måde fik han undgået en konfrontation med den for ham irriterende grevinde.

H.C. Andersen og herskabet

Nogle mener, at H.C. Andersen „nassede“ på herskabet, men måske er det bedre at betragte forholdet mellem

herskab og gæst som en vekselvirkning. I H.C. Andersens tilfælde gav herskabet mad, logi og tog af og til digteren med på små ekskursioner. Digteren skulle til gengæld underholde familien, og dette kunne ofte være hver aften.

Man kan derfor se digterens besøg som et spændende underholdningsindslag i en af og til kedelig hverdag. H.C. Andersen var ikke altid tilfreds med at være gæst, og i et brev til sin veninde Dorothea Melchior, skrev han:

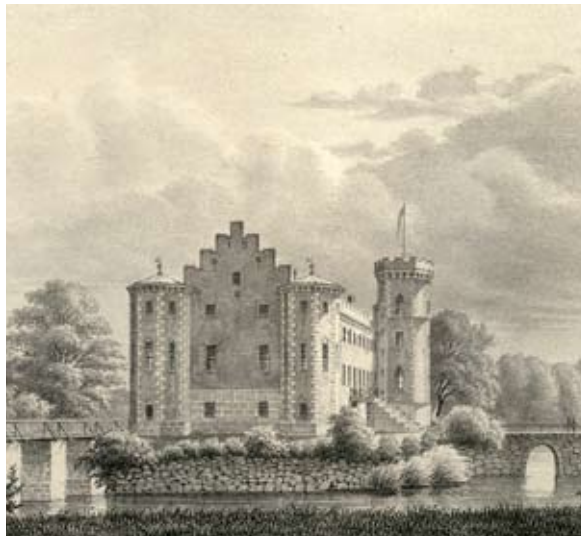
„Tidt har De hørt mig sige: » Gid jeg var riig! Gid jeg fik det store Lod i Lotteriet!«, og De udbrød: » Hvad vil De med Penge? De behøver dem ikke!«. De vil og maa forstaae, hvad det vil sige: altid at være den Modtagende, ikke at være den Givende. Jeg reiser hellere ud og tager en Ven med som min Gjæst, end altid at være Den, som tages med. Det er nu ikke anderledes!“⁸

Digteren var aldrig så heldig, at han vandt i lotteriet. Han var derfor tvunget til at fortsætte som modtager af og ikke skænker af gæstfrihed.

Der var dog ikke altid morskab forbundet med at have besøg af H.C. Andersen. Hvis man læser i hans dagbøger, kan man få det indtryk, at digteren ofte kunne være en irriterende gæst, for han kunne være meget nærtagende og krævende, især når det kom til den rette seng at sove i. Specielt i de sidste år af hans levetid var der mange af disse episoder i dagbøgerne. Under et besøg på herregården Basnæs ved Skælskør i 1864, hvor han kom meget i den sidste halvdel af sin levetid, var der en diskussion om øl:

„Ved Bordet hvor jeg yttrede at det ikke var bayrisk Øl, blev Fru Scavenius paastaaelig, og sagde at Jagtherrerne og Grev Holstein havde igaar erklæret det derfor, de har nu slet ikke smagt det, Baron D sagde da han smagte jo, og den unge Peer Scavenius yttrede at det jo ikke var Bayren selv. Jeg føler mig ikke tilfreds.“⁹

Dagen efter talte han med fruhen, Henriette Scavenius, hvor hun bad ham glemme deres skænderi, men det lader ikke til, at H.C. Andersen gjorde det: *„jeg lovede det, gik op paa min Stue, brast i Graad! – det er vel de sidste Taarer jeg græder i dette Aar!“¹⁰* Skænderiet var dog ikke værre, end at de blev venner igen. H.C. Andersen fejrede desuden ofte jul på

Herregården Basnæs hvor H.C. Andersen fejrede jul i sine sidste leveår. Litografi af F. Richardt fra 1853

Basnæs, hvor han ligesom familien fik fine gaver. Det kan vidne om, at selv om han kunne være en lettere besværlig gæst, var man alligevel glad for hans besøg og betragtede ham som en del af familien.

Generelt brugte H.C. Andersen herregårdene som en slags arbejdsværelse, hvor han i de smukke omgivelser kunne få inspiration til sine mange eventyr. Tilbagebetalingen bestod derimod af højtlesning og underholdning for herskabet. Selvom det er svært at forstå i dag, at højtlesning kunne være så fornøjeligt, at man var villig til at betale for H.C. Andersens kost og logi, skal man se det i forhold til de andre kulturelle tilbud, man havde i 1800-tallet. Hvis herregårdsfamilien var på deres gård og ikke i København med byens mange tilbud, havde man ikke mange underholdningsmuligheder. Der er ikke nogen tvivl om, at H.C. Andersen har været en fænomenal oplæser og underholder. Der er beskrivelser fra hans udlandsophold, hvor folk nærmest kom i ekstase ved hans oplæsninger. Desuden ville han sandsynligvis ikke være indbudt til de mange danske herregårde, hvis han havde været en middelmådig oplæser og forfatter. Derfor skulle man være påpasselig med ikke at fornærme ham, da man ellers ville miste et glimrende underholdningsindslag, som gjorde de lange aftener lidt kortere og mere festlige.

Noter

- 1 Winge, 2004, s. 20.
- 2 Andersen, 1933, s. 231.
- 3 Andersen, 1933, s. 224.
- 4 Bille og Bøgh, 2000, s. 811.
- 5 Bach, 2001, s. 10.
- 6 Winge, 2004, s. 96.
- 7 Andersen, 1974, s. 408.
- 8 Bille, 2000, brev nr. 434, s. 869.
- 9 Andersen, 1972, s. 173.
- 10 Andersen, 1972, s. 173.

Litteratur:

- Andersen, H.C.: *Brevveksling med Edvard og Henriette Collin* bd. 1, 1828-43, Kbh., 1933.
- Brev til Edvard Collin, Lykkesholm d. 5/7-1835, s. 223-227.
- Brev til Edvard Collin, Odense, d. 16/7-1835, s. 231.
- Andersen, H.C.: *H.C. Andersens Dagbøger* bd. 3, 1848-1850, Kbh., 1974, d. 25/6-1850, s. 408-409.
- Andersen, H.C.: *H.C. Andersens Dagbøger*, bd. 6, 1864-1865, Kbh., 1972, d. 29/12-1864, s. 172-173.
- Bach, Marie m.fl.: *Thorvaldsen og Nysø – billedhuggerens sidste år*, Maribo, 2001.
- Bille, C.St.A. og Bøgh, Nicolaj (red.): *Breve fra H.C. Andersen*, Kbh., 2000.
- Brev nr. 389, til Dorothea Melchior, Holsteinborg ved Skjelskør, d. 7/8-1867, s. 811.
- Brev nr. 434, til Dorothea Melchior, Basnæs, d. 21/8-1872, s. 869.
- Winge, Mette: *På besøg – med H.C. Andersen på danske herregårde*, Kbh., 2004.